

ערעור אזרחי מס' 1570/92

בנק המזרחי המאוחד בע"מ

נגד

פרופ' צבי ציגלר

בבית המשפט העליון בשבתו כבית-משפט לערעורים אזרחיים

[19.3.95]

לפני הנשיא מ' שמגר והשופטים א' גולדברג, ת' אור, א' מצא, ט' שטרסברג-כהן

[חוק החוזים](#) (חלק כללי), תשל"ג-1973, ס"ח 118, [סעיפים 12, 14, 15, 20](#) - [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), תשמ"א-1981, ס"ח 258, [סעיפים 1](#) (המונחים "לקוח", "שירות"), [3, 4, 5, 15, 17, 18](#) - [כללי הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשמ"ו-1986, ק"ת 873, כללים [1](#) (א), [3](#) (א) - [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) (תיקון מס' 2), תשנ"ד-1994, ס"ח 154 - [חוק-יסוד: השפיטה](#), ס"ח תשמ"ד 78, [סעיף 20\(ב\)](#) - הצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 2), תשנ"ד-1994, ס"ח 332 - [חוק החוזים האחדים](#), תשמ"ג-1982, ס"ח 8 - [חוק האחריות למוצרים פגומים](#), תש"ם-1980, ס"ח 86 - [חוק הגנת הצרכן](#), תשמ"א-1981, ס"ח 248 - [חוק חוזה הביטוח](#), תשמ"א-1981, ס"ח 94 - [חוק הערבות](#) (תיקון), תשנ"ב-1992, ס"ח 144 - [כללי הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשנ"ב-1992, ק"ת 1512, כלל [3](#) (א) [7](#) - [חוק הגנת הפרטיות](#), תשמ"א-1981, ס"ח 128 - [חוק הפרוצדורה האזרחית העותמני](#), סעיף 80 - [חוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות](#), תשנ"ג-1993, ס"ח 174.

מיני-רציו:

- * בנקאות - יחסי בנק-לקוח - לקוח
- * בנקאות - ערבות - חובת הבנק כלפי הערב
- * בתי-משפט - הלכה פסוקה - שינויה
- * חוזים - הטעיה - אי-גילוי
- * חוזים - משא ומתן לכריתת חוזה - בדרך מקובלת ובתום-לב
- * חוזים - ערבות - חובות הנושה

בית המשפט העליון פסק:

- א. גם בלי לראות בערב לקוח - כמוכנו [בחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) - היו מוטלות על הבנק חובות כלפיו לפי דיני החוזים (388 א-ב, 395 ב-ג).
- ב. בירור נכונותה של הילכת ליפרט [1] אינו מתחייב בערעור דנן נוכח קביעתו של בית המשפט קמא כי המשיב הוטעה על-ידי המערער לחשוב כי הוא ערב לחשבון חדש (393 ג-ד, 395 ז, 396 א).
- ג. (אליבא דשופט ט' שטרסברג-כהן והנשיא מ' שמגר): (1) "תקדים" משמעותו פסק-דין קודם אשר הילכת הפסק שבו מחייבת לא רק את הצדדים לו אלא את הציבור כולו (377 ו).
- (2) פסקי-דין שבית המשפט העליון מהווים תקדים כלפי הכול למעט בית המשפט העליון עצמו (377 ו-ז).

פסקי-דין, כרך מט, חלק ראשון, תשנ"ה/תשנ"ו 1995

369

המאגר המשפטי הישראלי nevo.co.il נבו הוצאה לאור בע"מ

C:\Users\info\Documents\העליון\המשפט בבית לערבויות בנוגע למזרחי בנק המזרחי.doc

(4) סטייה מתקדים של בית המשפט העליון היא עניין רציני. בין השיקולים שבית המשפט מתחשב בהם ניתן למנות שלושה סוגים של שיקולים: "השיקולים הנורמאטיביים", "השיקולים המוסדיים" והבין-מוסדיים" (378 ד-ו).

(5) עניינם של השיקולים הנורמאטיביים ביציבותה, בוודאותה, בעקביותה ובהמשכיותה של המערכת הנורמאטיבית. עניינם של השיקולים הנורמאטיביים הוא גם בהתפתחותה של המערכת הנורמאטיבית ובהתאמתה לצורכי החברה המשתנים ללא הפסק (378 ו-ז).

(6) גם לשיקולים המוסדיים יש פנים לכאן ולכאן. מחד גיסא, מצדיקים השיקולים המוסדיים עמידה על הקיים ולא סטייה ממנו. בית המשפט הוא מוסד המכריע בסכסוכים; ככל שיפעל על-פי הלכות ידועות ומנוסות, כך תהא פעולתו יעילה ומהירה יותר. מאידך גיסא, מצדיקים הם לעתים סטייה ממנו: תפקידו של בית המשפט העליון אינו מתמצה בהכרעה בסכסוך אינדיווידואלי. בית המשפט קובע, אינצידנטלית להכרעת-דינו, הלכה (379 ב-ג).

(7) גם לשיקולים הבין-מוסדיים יש פנים לכאן ולכאן. סטייה מתקדים אשר הינו בעצמו יציר החקיקה השיפוטית, ובמיוחד סטייה רטרופקטיבית, פוגעת בתפיסת החברה את התפקיד השיפוטי, וסופה שהיא פוגעת בכבוד שהבריות רוחשות לבתי המשפט ובאמון שהן נותנות בהם. מאידך-גיסא, ניתן לומר כי מי שמקבל את העיקרון שעל השופט לעסוק מדי פעם בחקיקה שיפוטית, ירצה, ואף יהא חייב, לקבל גם כי השופט רשאי לשנות את חקיקתו, לפי צורכי העניין והזמן (379 ג-ד).

(8) מבין כל השיקולים המנחים בשאלת הסטייה מתקדים, רלוואנטיים במיוחד לעניין דנן השיקולים הבאים: ראשית, "צעירותה" של ההלכה והיעדרו או, למצער, היחלשותו במידה משמעותית של אינטרס ההסתמכות בגינה; שנית, תיקון [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) בעקבות עניין ליפרט [1]; שלישית, המחוקק טיפל באלה שערכו כלפי תאגיד בנקאי, על-ידי החלת החוק עליהם, ולא כלפי הערבים בכלל; רביעית, מכיוון שסיבת הביטול של התקדים מקורה בעמדה חקיקתית, שלפיה הפירוש הקודם אינו ראוי, הרי יש בכך כדי להחליש את כוחו של התקדים; חמישית, ישנו ציבור רחב של ערבים שחתמו על ערבותם לפני התיקון, ועניינם מצדיק כניסה בעובי הקורה של הבעיה; שישית,

העובדה שהורכב מותב מורחב לדון בערעור דנן מהווה גם היא שיקול לבדיקה מחדש של התקדים (379 ה-ז, 380-ב-1).

(9) (אליבא דנשיא מ' שמגר): פסק הדין בעניין ליפרט [1] לא יצר הלכה המחייבת מותב של חמישה שופטים בבית המשפט העליון. יתרה מזאת, הדרך המקובלת לבחינתה החוזרת של הלכה היא הרכבתו של מותב של חמישה ויותר. אין לראות אפוא בהילכת ליפרט [1] עניין שהשתרש ואשר אין לשנותו עתה (392 ז-393 ב).

(10) (אליבא דשפט א' גולדברג): תקדים אינו יכול להיטלטל מצד אל צד כל אימת שהנושא מועלה מחדש לדיון, גם אם פורמאלית אין בית המשפט העליון כבול לתקדימיו. יש שצורכי העניין והזמן מצדיקים סטייה מתקדים. אולם, בנוסף לטעם זה, לא ראוי לסטות מהלכה שנקבעה כל עוד אין היא נראית מופרכת, בלתי סבירה וכל כיוצא באלה טעמים. באין פירכה כזאת, ואף אם לדעת בית המשפט היה מקום להעדיף פרשנות לגיטימית שונה, ראוי הוא להשאיר הלכה שנפסקה על מכונה ולא לשנות אותה חדשות לבקרים (396 א-ב).

ד. (אליבא דשופט ט' שטרסברג-כהן והנשיא מ' שמגר): (1) הבחירה אם לערוב לפלוני אם לאו אינה רק שאלה של רצון טוב. המדובר, למעשה, ב"רע הכרחי" שנוטלים על עצמם רבים, לאור המציאות הישראלית. מצב כזה מצדיק הגנה מיוחדת (383 ז).

(2) החלת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) על ערבים משתלבת היטב עם גישת המחוקק להקנות הגנה משמעותית לערבים, כפי שמצאה ביטוי בחוק הערבות (תיקון), תשנ"ב-1992 (384 ב-ג).

(3) הצורך בהגנה זו מתחזק כאשר מדובר בנושה שהוא בנק (384 ג).

(4) כללי הבנקאות (שירות ללקוח) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשנ"ב-1992, שהחליפו את הביטוי "ערבות" בכללי הבנקאות (שירות ללקוח) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשמ"ו-1986, בביטוי "הסכם ערבות לטובת התאגיד הבנקאי", משליכים על המשמעות הנכונה של הכללים מ-1986 (385 א-ג).

(5) הכללים וכן החוזר שהנפיק המפקח על הבנקים, בדבר חובתו של פקיד המחתיים את הערב על כתב הערבות, מלמדים על גישת המערכת הבנקאית והמופקדים עליה למעמדו המיוחד של הערב ולהגנה עליו (385 ו).

(6) יש להחיל את חוק הבנקאות (שירות ללקוח) גם על ערב. באופן כזה יהיה דין אחד לכל הערבים שערכו לפני התיקון לחוק ולאלה שערכו לאחר התיקון; באופן כזה תיווצר אחידות ראויה וייתן ביטחון משפטי לכל הערבים כלפי בנקים (למעט אלה שעניינם הוכרע סופית אחרת) (385 ו-ז).

ה. (אליבא דשופט ט' שטרסברג-כהן והנשיא מ' שמגר): (1) חוק הבנקאות (שירות ללקוח) מטיל על הבנקים חבויות נרחבות כלפי לקוחותיהם, ובכללם – ערבים. עניינן של החובות, בעיקרו, איסור הטעיה (386 א).

(2) על היחסים שבין בנק ללקוח חלה חובת סודיות. חובה זו היא אינהרנטית למערכת היחסים שבין הבנק ובין הלקוח. היא אף זכתה לחיזוק נוסף עם חקיקתו של חוק הגנת הפרטיות, תשמ"א-1981 (387 ב-ג).

(3) חובת הסודיות אינה חובה ללא גבולות. היא מתוחמת מבחינת הזמן וההיקף. היא אינה

מוחלת אלא יחסית. היא נסוגה ונעלמת במקרים הבאים: (א) מקום שהגילוי נובע מחובה שבדין; (ב) מקום שקיימת חובה כגון זו (לגלות) לציבור; (ג) מקום שהאינטרס של הבנק מחייב זאת; (ד) מקום שנעשה הגילוי מכוח הסכמתו המפורשת או המכללא של הלקוח. גם במקרים הללו חובת הסודיות אינה נעלמת אוטומטית. כאשר מקרה פלוני נמנה עם אחד המקרים החריגים הללו, נערך איזון בין חובת הסודיות, מחד גיסא, לבין כל אחת מן החובות האמורות, מאידך גיסא (387 ג-ד).

(4) חובת גילוי מצב חשבוננו של הנערב לערב, כאשר מחויבותו של הערב מתייחסת לאותו חשבון עצמו, עולה לאין ערוך – באיזון בין שתי החובות – על חובת הסודיות כלפי בעל החשבון, השולח את הערב לערוב לו (388 א).

(5) המערער הפר, במקרה דנן, כלפי הערב את החובות שהוטלו עליו מכוח [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), בכך שפקיד המערער לא ציין באוזני המשיב את יתרת החובה הגבוהה שבה היה מצוי החשבון של החייב העיקרי וכן בכך שציין כי החשבון הוא חדש (388 ב-ד).
(6) התוצאה היא שהמשיב מופטר לחלוטין מערבותו, ואין לחייבו באופן חלקי בחוב שצמח לאחר חתימתו (389 א).

(7) מכוח סעיף 18 [לחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), אין לשלול ממי שבאו להיטיב עמו עילות וסערים שהיו עומדים לו אלמלא החוק המיטיב ואין טעם להפנותו לתביעת נזיקין שתוצאתה תיקון הנזק שייגרם לו על-ידי חיובו בתשלום סכום הערבות הבטלה (389 א-ב).

ו. (אליבא דשופט ט' שטרסברג-כהן והנשיא מ' שמגר): טענת המשיב אינה טענה כנגד המסמך – כתב הערבות – האסורה על-פי סעיף 80 לחוק הפרוצדורה האזרחית העותמני, שכן אין הוא מכחיש את תוכנו. טענתו נוגעת ל"מוס" שבדק במסמך, ואין לחוסמה על יסוד סעיף 80 (389 ה-ו).

ז. (אליבא דשופט ט' שטרסברג-כהן והנשיא מ' שמגר): (1) ביטול מחמת פגם ברצון מבטל את תנאי החוזה גם בעניין אופן הביטול (391 א).

(2) ניתן לבטל חוזה בהתנהגות, בתנאי שההתנהגות היא כזו המלמדת בצורה חד-משמעית על כוונתו של הצד לבטל את החוזה, ובתנאי שההתנהגות זו הובאה לידיעת הצד השני (391 א-ב).

ח. (אליבא דנשיא מ' שמגר): (1) הגדרתו [בחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) של המונח "לקוח" הוא "אדם המקבל שירות מתאגיד בנקאי". "קבלת שירות" אינה רק מעשה של נטילה פיזית וחד-סטריית. יש ללמוד על תכלית הערבות ואיפיונה כשירות, מתוך הסתכלות על מערך משולב, בחיי המשק והכלכלה, של "טול לי ואטול לך", במובן המופשט והרחב של מושג זה. הבנק מעוניין ברוח הנובע ממתן ההלוואה, הלווה מעוניין בקבלת ההלוואה מן הבנק, הערב מעוניין לסייע בידי הלווה בקבלת ההלוואה מן הבנק. האינטרס המשולב הופך את הערב למי שהבנק מעוניין בפנייתו אליו; והערב מעוניין בכך שיטופל בעניין ערבותו על-ידי הבנק בדרך הראויה, כי אחרת לא תצמח מחתימתו ההלוואה ללווה. מי שמתייצב בבנק, לדרישת הבנק, כדי להיות חלק מהותי מעיסקה בין הנזק לבין לווה, ומי שהבנק מטפל במעמד זה בהחתמתו ובהסברת מהות התחייבותו, הוא במעמד של לקוח (392 א-ו).

(2) כאשר דובר בחובות הבנק במתן הסבר ובגילוי מידע, הכוונה הייתה גם ללקוח מסוג זה, שהבנק נזקק לו ואשר מצדו נזקק לבנק כדי לאפשר ללווה את עיסקת ההלוואה (392 ו).
ט. (אליבא דשופט ת' אור): (1) לאור התיקון של [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 2), אין מקום להפוך על פיה את הקערה וליתן פירוש חדש לחוק אשר עוד מעט וחשיבותו תהיה היסטורית בלבד (393 ד-ה). (2) גם לעצם העניין, אין לסטות מהילכת ליפרט [1] (393 ה).
(3) התוצאה של פסק הדין מתבקשת בהסתמך על הוראות סעיף 15 [לחוק החוזים](#) (חלק כללי), תשל"ג-1973 (393 ג).
י. (אליבא דשופט י' מצא): (1) הגדרת "לקוח" שב[חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) אינה כוללת את ערבו של הלקוח (394 ד-ה).
(2) גם בהיעדר דין ספציפי, עשויה חובת ההסבר (או הגילוי) של הנושה להיבחן כחלק מחובתו לנהוג בערב, בשלב המשא ומתן ביניהם, בדרך מקובלת ובתום-לב, כמצוות סעיף 12 [לחוק החוזים](#) (חלק כללי) (395 ד-ו).
(3) בעניין דנן ניתן להניח כי מעיקרא לא רבצה על המערער חובת הסבר כלפי המשיב. מכאן, שאילו חתם המשיב על הערבות, בלי שנאמר לו דבר על-ידי פקיד המערער, עלול היה (לפי הילכת ליפרט [1]) לשאת בחבות מלאה מכוח ערבותו. אך משעה שהמערער בחר למסור למשיב מידע על אודות אופי החיוב, חלה עליו חובה למסור לו מידע שלם ואמין. חובה זו הופרה על-ידי המערער, ומשסמך המשיב על המידע שנמסר לו והוטעה על-ידי, חתם על ערבות, שאלמלא הוטעה כלל לא היה מסכים לחתום עליה (395 ו-ז).

פסקי-דין של בית המשפט העליון שאוזכרו:

- [1] ע"א 1304/91 טפחות – בנק משכנתאות לישראל בע"מ נ' ליפרט, פ"ד מז (3) 309.
- [2] ד"נ 23/60 בלן נ' המוציאים-לפועל של צוואת ר. ליטוונסקי ואח', פ"ד טו 71.
- [3] בג"צ 4914/91, 5063 ק' מ' איראני ואח' נ' שר הפנים ואח', פ"ד מז (4) 749.
- [4] בג"צ 176/54 יהושע נ' ועדת ערעור לפי חוק הנכים ואח', פ"ד ט 617.
- [5] בג"צ 243/71 בלה אייזיק (שי"ק) נ' שר הפנים, פ"ד כו (2) 33.
- [6] בג"צ 1/50, 2 גרוסמן ואח' נ' הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל ואח', פ"ד ד 63.
- [7] רע"א 1287/92 בוסקילה, ראש המועצה הדתית טבריה נ' צמח, פ"ד מז (5) 159.
- [8] בג"צ 287/51, 34/52, 324 ראם ואח' נ' שר-האוצר ואח', פ"ד ח 494.
- [9] ע"פ 2251/90 חג' יחיא נ' מדינת ישראל, פ"ד מה (5) 221.
- [10] בג"צ 693/91 אפרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין במשרד הפנים ואח', פ"ד מז (1) 749.
- [11] ע"א 510/80 פקיד שומה ירושלים נ' "דפוס המרכז", חברה להוצאה לאור בע"מ, פ"ד לו (4) 589.
- [12] ע"א 525/73 עזובן סולימאן עבדאללה עיסה ואח' נ' מדינת ישראל, פ"ד כט (1) 729.
- [13] ע"א 218/76 ד' אזולאי ואח' נ' בנק עצמאות לפיתוח ומשכנתאות בע"מ, פ"ד לב (2) 365.
- [14] ד"נ 4/82 י' קוט נ' ד' קוט (קטין) באמצעות אמו עטי אקנין, פ"ד לח (3) 197.

- עא 1570/92 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' פרופ' צבי ציגלר
פ"ד מט(1) 369
- [15] ע"א 5893/91 טפחות בנק משכנתאות לישראל בע"מ נ' צבאח ואח', פ"ד מח (2) 573.
- [16] בג"צ 3627/90 ר' בראשי ואח' נ' נגיד בנק ישראל ואח', פ"ד מז (1) 109.
- [17] רע"א 1917/92 סקולר ואח' נ' ג'רבי ואח', פ"ד מז (5) 764.
- [18] ע"א 3108/91 נ' רייבי ואח' נ' ייגל ואח', פ"ד מז (2) 497.
- [19] ע"א 248/77 בנק הפועלים בע"מ נ' גרבורג בע"מ ואח', פ"ד לב (1) 253.
- [20] ע"א 508/89 טפחות – בנק משכנתאות בע"מ נ' דובובי-אלמוג וערעור שכנגד, פ"ד מה (3) 68.
- [21] ע"א 207/86 מגן נ' י' בכר ואח', פ"ד מב (4) 63.
- [22] ע"א 22/63 בן-ציון נ' אזולאי ואח', פ"ד יז 1.410.
- [23] ע"א 495/82 עמל הנגב בע"מ נ' מזור ואח', פ"ד לט (3) 74.
- [24] ע"א 462/88 בן-צבי נ' בנק לאומי לישראל בע"מ, פ"ד מד (1) 127.
- [25] ע"א 708/83 יוסף נ' א' יצחקי ואח', פ"ד לח (3) 81.
- [26] ע"א 187/87 לוי נ' דויטש, פ"ד מג (3) 309.
- [27] ע"א 557/75 אגני נ' כהן, פ"ד ל (2) 64.
- [28] ע"א 186/77 סוכנויות (השכרת רכב) בע"מ ואח' נ' טרבלוס ואח', פ"ד לג (1) 197.
- [29] ע"א 1/84 נתן נ' ש' סטרוד ואח' וערעור שכנגד, פ"ד מב (1) 661.
- [30] ע"א 189/86 לוי נ' פייגנבלט, פ"ד מב (4) 206.
- [31] ע"א 498/88 מירון נ' אורי קידר ואח', פ"ד מד (4) 250.
- [32] ע"פ 254/88, 278, 374, 390, 427, 446, 453, 454, 455, 551, 552 מדינת ישראל נ' לוי ואח'; פדידה נ' מדינת ישראל וערעורים שכנגד, פ"ד מד (4) 663.
- [33] דנ"פ 4390/91 מדינת ישראל נ' חג' יחיא, פ"ד מז (3) 661.
- [34] רע"א 1260/94 בן חיים נ' אבי חן בע"מ ואח', פ"ד מח (4) 826.

פסקי-דין של בתי המשפט המחוזיים שאוּזכרו:

- [35] המ' (חי') 15503/90 טאובמן נ' בנק המזרחי המאוחד בע"מ, פ"מ תשנ"א (3) 81.
- [36] ת"א (חי') 1464/86 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' מגדלור, מרכז תאורה בע"מ ואח', פ"מ תש"ן (1) 62.

פסקי-דין אמריקניים שאוּזכרו:

- [37]. U. S. 450 Fla. Dept. Of health v. Fla. Nursing home assn (1981).
- [38] washington v. Dawson . 219 U. S. 264 Co& (1923).
- [39] Tournier v. national provincial and union bank of England [1924] 1 K. B. 461 (C. A.).

א' הרטמן – בשם המערער;

ח' פרוכטר – בשם המשיב.

פסק-דין

השופט ט' שטרסברג-כהן: פתח דבר

1. לפנינו ערעורו של בנק המזרחי המאוחד בע"מ (להלן – הבנק) על פסק-דינו של בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (כבוד השופט צ' מ' הכהן), שלפיו נדחתה תביעת הבנק למימוש ערבות שנחתמה על-ידי הערב – המשיב, פרופ' ציגלר (להלן – הערב). בערעור זה דן מותב בן חמישה שופטים, וראוי, לבד מלהכריע לגופו של עניין, לבדוק אם יש לקיים בירור וליבון מחודש בשאלה שעלתה לדיון לפני בית-משפט זה (ע"א 1304/91 טפחות – בנק משכנתאות בע"מ נ' ליפרט (להלן – עניין ליפרט [1]) אך לפני כשנה וחצי בלבד. עד שאתייחס בהרחבה לשאלה זו, אעמוד תחילה על העובדות נושא ערעור זה.

העובדות

2. ביום 16.9.87 פתח מר צבי רול חשבון בסניף דיזנגוף של הבנק (להלן – החשבון). עוד באותו היום הגיש מר רול בקשת אשראי בגובה של 100,000 ש"ח. בסמוך לאחר המועד הנ"ל החל החשבון לצבור יתרת חובה, ובעוד כספים רבים נמשכו ממנו, לא הופקדו בבנק שיקים דחויים כלשהם ולא ניתנה כל הוראת קבע. בראשית דצמבר 1987 הגיעה יתרת החובה בחשבון ללמעלה מ-90,000 ש"ח. הבנק הודיע למר רול כי עליו להמציא ערבים שיערבו לאשראי שכבר ניתן ושיינתן לו. מר רול פנה למשיב, שהינו גיסו, וביקש כי יאות לערוב לו. הוא לא סיפר למשיב על מצב החשבון. המשיב נענה לבקשה. ביום 6.12.87 סרו מר רול והמשיב לסניף הבנק. תיאור מלא, מדויק ומוסכם של נסיבות החתימה לא הובא לפני בית המשפט קמא. המשיב טען כי הן גיסו והן פקיד הבנק אמרו לו, עת חתם על כתב הערבות (1/ת), כי מדובר בערבות לחשבון חדש שגיסו עומד לפתוח (עמ' 12 לפרוטוקול). לפיכך, לטענתו, הניח שהחשבון נמצא ביתרה אפס, ולא ראה מקום לברר (עם גיסו או עם הפקיד) את מצב החשבון. פקיד הבנק, מר אביבי, לא זכר את פרטי המקרה (עמ' 35 לפרוטוקול). הוא לא זכר אם אמר למשיב מה היתרה בחשבון, אך טען בביטחון כי לא ייתכן שאמר שהיתרה אפס בעוד שהחשבון היה ביתרת חובה. בנוסף ציין, שלו היה המשיב שואל, היה אומר לו את היתרה האמיתית (מר רול הלך לעולמו בטרם התנהלו ההליכים הנ"ל, וגירסתו לא הובאה לפני בית המשפט).

לאחר חתימת הערבות המשיך החשבון לצבור יתרת חובה. ביום 11.9.88 הגיש הבנק

תביעה בסדר דין מקוצר כנגד בעלי החשבון (מר רול ואשתו) וכנגד הערבים (המשיב וערב שני נוסף) לתשלום סך של 193,518 ש"ח. בקשת המשיב להתגונן נענתה (על-ידי כבוד השופט א' הומינר), ככל שהדבר נוגע לטענתו כי הבנק, באמצעות פקידו, הטעה אותו בכך שלא גילה לו מידע מהותי שהיה נחוץ לו על-מנת לשקול אם ליתן את ערבותו אם לאו. הדיון בתביעה הועבר לפסים רגילים, וביום 12.2.92 ניתן בה פסק הדין – נושא ערעור זה – ולפיו דינה של הערבות להתבטל ודין התביעה להידחות.

פסק הדין קמא

3.השופט קמא רחש אמון מלא לעדותו של המשיב" אני מאמין לנתבע שגיסו ופקיד הבנק..."; ובהמשך: "אני גם מאמין לנתבע בעדותו..." (שתי הציטטות מעמ' 3לפסק הדין). הוא קיבל את גירסתו כי גיסו ופקיד הבנק אמרו לו שהוא ערב לחשבון חדש. הוא קבע כי חובתו של פקיד הבנק הייתה לגלות למשיב שהחשבון נמצא ביתרת חובה שכן זוהי עובדה מהותית. גילוי זה מתחייב הן מהדין הכללי ([חוק החוזים](#)) (חלק כללי), תשל"ג-1973 (להלן – חוק החוזים), [סעיפים 12, 14, 15](#)), הן [מחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), תשמ"א-1981 (להלן – חוק הבנקאות) והן מכללי הבנקאות (שירות ללקוח) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשמ"ו-1986 (להלן – הכללים). הוא הוסיף וקבע כי אי הגילוי גרם לכך שהמשיב הוטעה, ובגלל טעות זו חתם על כתב הערבות. כן קבע, כי טענת המשיב אינה טענה בעל-פה כנגד מסמך בכתב וכי הודעת הביטול מטעמו, בין באמצעות הבקשה לרשות להגן והתצהיר ובין באמצעות מכתב ששלח לבא-כוח הבנק (ושלא הוצג בבית המשפט קמא), ניתנה כדין.

4.על פסק-דין זה הגיש הבנק ערעור לבית-משפט זה. בסמוך לאחר הגשת סיכומי הצדדים הגיש הערב בקשה שהערעור יידון לפני הרכב מורחב. את בקשתו נימק בכך שביום שהוגשו סיכומיו ניתן על-ידי בית-משפט זה פסק-דין בעניין ליפרט [1], שהינו בעל השלכה משמעותית על תוצאת ערעור זה. בקשתו התקבלה, ההרכב הורחב והוגשו טיעונים נוספים.

בעניין ליפרט [1] שניתן לפני כשנה ומחצה על-ידי בית-משפט זה, נקבע ברוב דעות, על דעתם של השופטים מצא ואור כנגד דעתו החולקת של הנשיא, כי חוק הבנקאות איננו חל על ערבים.

5.השאלה העיקרית שעמדה לדיון בעניין ליפרט [1] הייתה שאלת "תחולת [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) על ערב" (שם, בעמ' 319). הייתה זו הפעם הראשונה, מאז חקיקת חוק הבנקאות בשנת 1981, שבית המשפט העליון נדרש לשאלה זו, אשר "זכתה", במשך שנות השמונים, לתשובות סותרות על-ידי בתי המשפט המחוזיים שדנו בה (ראה, למשל, [המ' \(חי'\) 15503/90](#) טאובמן נ' בנק המזרחי המאוחד בע"מ [35], והשווה [ת"א \(חי'\) 1464/86](#) בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' מגדלור, מרכז תאורה בע"מ ואח' [36], בעמ' 74). מעניין ליפרט [1] עולה כי גם בבית-משפט זה לא הייתה תמימות דעים לגביה.

6. סעיף 1 לחוק הבנקאות מגדיר "לקוח" כ"אדם המקבל שירות מתאגיד בנקאי". "שירות" מוגדר כ"כל שירות שנותן תאגיד בנקאי בתחום פעולתו כמוגדר בפרק ג' לחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981". בית-משפט השלום, באותה פרשה, סבר כי אין מקום להחיל את החוק על ערב. בית המשפט המחוזי – בדעת רוב – הפך קביעה זו בערעור לפניו. בית המשפט העליון נדרש לבחינה נוספת של מסקנה זו והגיע ברוב דעות למסקנה שאין חוק הבנקאות חל על ערבים.

ביני לביני – בין קביעת המותב המורחב בענייננו לבין כתיבת שורות אלה-

תוקן חוק הבנקאות (חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 2), תשנ"ד-1994 (להלן – החוק המתקן), והוא קובע לאמור:

"הוראות חוק זה יחולו גם על מי שערב ללקוח כלפי תאגיד בנקאי" (סעיף 17א).

אם הילכת ליפרט [1] לנגד עינינו, ועלינו לבחון את המקרה שלפנינו באספקלריה של הדין הכללי, יחולו דיני החוזים; ואילו אם נהיה בדעה שאין היא עומדת על מכוונה, וחוק הבנקאות חל על ערבים, ייחתך דינו של ערעור זה על-פי חוק הבנקאות (ראוי לציין שגם בית המשפט קמא וגם המשיב מתייחסים גם לחוק זה).

ערה אני לכך שניתן היה לבחון את שאלת חבות המשיב על-פי דיני החוזים, ואם התוצאה הייתה שחרורו מן הערבות, היה מתייחר הצורך להידרש לשאלת חלותו של חוק הבנקאות על ערב לפני תיקון החוק. אם לא הלכתי בדרך זו, הרי זה משני טעמים: האחד, אם אכן חל חוק הבנקאות על ערבים, זהו חוק מיוחד שעל פיו – ולא על-פי הדין הכללי – וכרע חבותו של ערב. השני, אילו בחנתי את חבותו של הערב על-פי הדין הכללי והייתי מגיעה למסקנה שלפיה אין הערבות בטלה, עדיין הייתי צריכה להידרש לשאלה אם חל חוק הבנקאות ואם הערבות תקפה מכוחו.

מכאן החשיבות לשאלה אם יש מקום לערוך בחינה מחודשת של הילכת ליפרט [1] באשר לתחולת חוק הבנקאות על ערב. לשם בחינת שאלה זו יש להתייחס לסוגיית התקדים המחייב.

התקדים המחייב

7. אומר פרופ' א' ברק, בספרו שיקול-דעת שיפוטי (פפירוס, תשמ"ז) 387-388:

"תקדים" לענייננו, משמעותו פסק דין קודם אשר הלכת הפסק שבו מחייבת לא רק את הצדדים לו, אלא את הציבור כולו". אכן, בשיטת המשפט שלנו "פסקי דין של בית המשפט העליון מהווים תקדים כלפי הכל, למעט בית המשפט העליון עצמו..." (שם, בעמ' 389, וכן סעיף 20(ב) לחוק-יסוד: השפיטה. כמו כן ראה, למשל, דעתו של השופט זילברג, כפי שהובעה בד"נ 23/60 בלן נ' המוציאים-לפועל של צוואת ר. ליטווינסקי ואח' [2], בעמ' 75, והשווה לדעתם של השופט לנדוי במאמרו "הלכה ושיקול דעת בעשיית משפט" משפטים א (תשכ"ה) 292, ולדעתו של הפרופ' ג' טדסקי ז"ל "הלכת התקדים בזמן האחרון" הפרקליט כב (תשכ"ו) 320, 325). אין נפקא מינה אם פסק הדין נין ברוב דעות או פה אחד,

במותב רגיל או מורחב שכוחו המחייב זהה ל"כל פסק דין אחר של בית המשפט העליון" (ברק, בספרו הנ"ל, בעמ' 125, ה"ש 333. ראה והשווה גם לדבריו של השופט מצא, שהיו מקובלים על דעת כל חברי ההרכב בבג"צ 4914/91, 5063 ק' מ' איראני נ' שר הפנים ואח' [3], בעמ' 772) (בהקשר לחובתו של המיעוט לצעוד יחד עם הרוב ראה בבג"צ 176/54 יהושע נ' ועדת ערעור לפי חוק הנכים ואח' [4], בעמ' 630) (הנשיא אולשן), ובעמ' 631 (השופט ברנזון)).

8. בספרו הנ"ל מחלק פרופ' ברק את שאלת הסטייה מתקדים לשלושה מצבים: הראשון, כאשר פסק הדין הראשון בחר באפשרות החוקית היחידה. במקרה זה "בית המשפט פוסק בעקבות תקדימו, לא משום שהוא חייב על פיהם, אלא משום שהם חוקיים ואסור לסטות מהלכה חוקית" (שם, בעמ' 120-121). השני, כאשר קיים פתרון חוקי אחד, ובית המשפט, בפסק הדין הראשון, לא בחר בו. במקרה כזה "רשאים אנו ולמעשה חייבים אנו שלא ללכת בעקבות התקדים" (שם) (ראה בבג"צ 243/71 בלה אייזיק (שי"ק) נ' שר הפנים [5], בעמ' 46). ראה גם בבג"צ 1/50, 2 גרוסמן ואח' נ' הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל ואח' [6], בעמ' 70). השלישי, כאשר פסק הדין הראשון בחר באחת מתוך מסר אופציות חוקיות אפשריות:

"במצב דברים זה ניצב בית המשפט העליון לפני שיקול דעת שיפוטי, האם לסטות מהתקדים הקודם אם לאו. אין הוא חייב לנקוט בפתרון שנבחר בעבר. אין הוא חייב לסטות מפתרון זה. יש לו שיקול דעת אם לסטות מההלכה הקודמת, אם לאו" (ברק, בספרו הנ"ל, בעמ' 394).

9. סטייה מתקדים קודם של בית המשפט העליון היא עניין רציני" (רע"א 1287/92 בוסקילה, ראש המועצה הדתית טבריה נ' צמח [7], בעמ' 172). השיקולים בשאלה אם לסטות אם לאו חזרו ונדונו בפסיקת בית-משפט זה במשך השנים (נראה כי הפעם הראשונה בה נדרש בית המשפט העליון לשאלה זו הייתה עוד בראשית שנת 1952 במסגרת בבג"צ 287/51, 34/52, ראם ואח' נ' שר-האוצר ואח' [8]. בשנים האחרונות עסקו בנושא, בין היתר, ברע"א 1287/92 [7] הנ"ל, בע"פ 2251/90 חג' יחיא נ' מדינת ישראל [9], בבג"צ 4914/91 [3] הנ"ל, ובבג"צ 693/91 פרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין במשרד הפנים ואח' [10]).

בין השיקולים שהוזכרו ניתן למנות שלושה סוגים של שיקולים: "השיקולים הנורמאטיביים", "השיקולים המוסדיים" ו"הבין-מוסדיים". עניינם של השיקולים הנורמאטיביים ביציבותה, בוודאותה, בעקביותה ובהמשכותה של המערכת הנורמאטיבית. סטייה מתקדים פוגעת, מן הסתם, בערכים אלו: "מטרתה החשובה – אולי העיקרית – של פסיקת בית-המשפט העליון היא: לקבוע ארוחות חיים, למנוע על דרך הפרופילכסה התעוררותם של סכסוכים וספקות עתידים, ומטרה זו לא תושג על-ידה אם לא תהיה בה, לפחות, אותה מידת יציבות מינימלית העומדת לפני רוח מצויה" (השופט זילברג בד"נ 23/60 [2] הנ"ל, בעמ' 76). מאידך גיסא, עניינם של השיקולים הנורמאטיביים הוא גם בהתפתחותה של המערכת הנורמאטיבית ובהתאמתה לצורכי החברה המשתנים ללא הפסק:

... "אנו חיים במציאות כלכלית דינאמית, המשתנה והולכת בהתמדה. עם

גם לשיקולים המוסדיים יש פנים לכאן ולכאן. מחד גיסא, מצדיקים השיקולים המוסדיים "עמידה על הקיים ולא סטיה ממנו" (ברק, בספרו הנ"ל, בעמ' 405). בית המשפט הוא מוסד המכריע בסכסוכים; ככל שיפעל על-פי "הלכות ידועות ומנוסות", כך תהא פעולתו "יעילה ומהירה" יותר (שם, בעמ' 405). מאידך גיסא, מצדיקים הם לעתים סטייה ממנו: תפקידו של בית המשפט העליון אינו מתמצה בהכרעה בסכסוך אינדיוידואלי. "בית המשפט קובע, אינצידנטלית להכרעת דינו, הלכה" (שם, בעמ' 406).

10. מבין כל השיקולים המנחים בשאלת הסטייה מתקדים, רלוואנטיים במיוחד

לענייננו אנו השיקולים הבאים:

(2) שנית, תיקון חוק הבנקאות בעקבות פסק הדין בעניין ליפרט [1]. כפי שכבר נאמר, תוקן חוק הבנקאות על-ידי החוק המתקן (שלשונו "הוראות חוק זה יחולו גם על מי שערב

ללקוח כלפי תאגיד בנקאי – [סעיף 17א](#) לחוק הבנקאות). בדברי ההסבר להצעת חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 2), תשנ"ד-1994, נאמר בעמ' 332:

"להסיר ספק שנתעורר לאחרונה עקב פסיקת בית המשפט העליון, שלפיה אין מי שערב לחוב של לקוח בתאגיד בנקאי נחשב כשלעצמו לקוח על פי [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), התשמ"א-1981, ולקבוע בבירור שהחוק חל גם על ערב" (ההדגשות שלי – ט' ש' כ').

מהדברים הללו עולה בבירור, כי המניע לתיקון נבע מהילכת הרוב בעניין ליפרט [1], שאותה לא מצא המחוקק לאמץ.

(3) שלישית, לא זו אף זו: התיקון מלמד כי המחוקק לא קיבל את גישתו של השופט מצא, כי "...אם אכן מתעורר צורך להעניק לערבים ... ערובות איתנות יותר... כי אז יש לכלול את התיקונים [בחוק הערבות](#) ולהחילם על יחסי נושים וערבים בדרך כלל..." (עניין ליפרט [1], בעמ' 334); המחוקק סבר כי השינוי צריך שייעשה רק באשר לאלו שעברו כלפי תאגיד בנקאי, על-ידי החלת חוק הבנקאות עליהם, ולא כלפי הערבים בכלל.

(4) רביעית, על ההשלכות האפשריות של ביטול או שינוי המצב החקיקתי כפי שהיה בעת שנפסק התקדים נאמר בספרו של פרופ' ברק: "אם סיבת הביטול מקורה בעמדה חקיקתית, לפיה הפירוש הקודם אינו ראוי, כי אז יש בכך... כדי להחליש את כוחו של התקדים הקודם" (ברק, בספרו הנ"ל, בעמ' 435).

(5) חמישית, אם תמצא לומר כי ממילא, ממועד תיקון החוק ואילך, ברור כי ערב הינו בבחינת לקוח "ומה לנו כי נהפוך את הקערה על פיה וניתן פירוש חדש לחוק אשר עוד מעט וחשיבותו תהא אך היסטורית בלבד" (השופט ח' כהן [בע"א 525/73](#) עזבון סולימאן עבדאללה עיסה נ' מדינת ישראל [12], בעמ' 733), יושב לך, כי ישנו ציבור רחב של ערבים שחתמו על ערבותם לפני התיקון, ועניינם – כמו גם עניינו של הערב במקרה דנן – מצדיק כניסה "לעובי הקורה של הבעיה" (ברק, בספרו הנ"ל, בעמ' 397).

(6) שישית, העובדה שהורכב מותב מורחב לדון בערעור זה מהווה גם היא שיקול לבדיקה מחדש של התקדים.

אמר לא מכבר השופט אור:

"...החלטתי להצטרף בשאלה זו לנימוקיו של חברי... המצדיקים, לדעתי, סטייה מההלכה. תרמה לכך גם העובדה, שלדיון בתיק זה נקבע הרכב של חמישה שופטים, כשהעילה לקביעת הרכב מורחב אינה אלא הכוונה לבחון בחינה מחדש של ההלכה שנפסקה בע"א... (רע"א [1287/92](#) [7] הנ"ל, בעמ' 175).

11. אבחן אפוא את הילכת ליפרט [1] בחינה מחודשת, וקודם שאעשה כן אעמוד על עיקריה. אומר הנשיא, הרואה בערב "לקוח" כמשמעותו בחוק הבנקאות:

...אף שאין הערב מקבל לידי את כספי ההלוואה, ניתן לראות בו – לנוכח הקשר המשולש הנוצר בין הנושה, החייב והערב בעסקת ערבות ובשל היותו של הערב על-פי רוב חלק חיוני ובלתי נפרד מעסקת ההלוואה – את מי שמקבל שירות מן הבנק, ולו בעקיפין" (פסק-דין ליפרט [1], בעמ' 320).

ובהמשך, בעמ' 321:

"במילים אחרות, אין מניעה לראות בעצם מתן ההלוואה משום שירות (כמשמעותו של מונח זה [בחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#)), הניתן לערב."

בבסיסה של פרשנות זו עומדת הגישה כי על המונח "לקוח" להתפרש "הן לפי ההקשר הניסוחי והן לאור התכלית החקיקתית של הגנה על הציבור הבלתי מקצועי והבלתי מנוסה מפני פעולות בנקאיות, שאינן מביאות בחשבון את חוסר הניסיון של 'האדם הקטן'" (שם [1], בעמ' 320).

אשר לתכליתו של החוק אומר הנשיא: "התכלית העיקרית שאותה בא [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) להשיג הייתה... הגנה על הציבור הבא במגע עם המערכת הבנקאית" (שם [1], בעמ' 322). הנשיא מצביע על כך שהמחוקק שאף להסדר חקיקתי כולל שיבטיח נורמות התנהגות מפורטות ונאותות מצדם של הבנקים. והוא ממשיך ומסביר כי "ניתוח הטעמים שהולכו להסדר החקיקתי המתואר מוליך למסקנה, כי יש מקום להגן בעזרתו גם על הערב..." (שם). הטעמים לכך הם, ראשית, חשיבותו של חוזה הערבות למערכת הכלכלית: "חוזים אלה מאפשרים אספקה זמינה של אשראי והוזלה ניכרת במחירו על-ידי הקטנת הסיכון הכרוך בנתינתו..." (שם). שנית, מורכבותם של החוזים – כמו גם של חוזה הערבות – שעליהם מחתימים הבנקים את לקוחותיהם:

"מורכבותם של חוזים בנקאיים והקושי בהבנתם הביאו את המחוקק לאמץ [בחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) גישה, לפיה מוטלת על התאגידים הבנקאיים החובה לפעול ולהתערב, על-מנת למנוע מצב שבו הלקוח ייטול על עצמו התחייבויות אשר אין הוא מבין את טיבן ומהותן המדויקים. ... ההיגיון העומד בבסיס מדיניות חקיקתית זו, המרחיבה את החובות החלות על בנקים... תקף גם כשמדובר בחוזי ערבות: פעמים רבות, טופסי ערבות, שעליהם מחתימים מוסדות בנקאיים את לקוחותיהם, הם ארוכים סבוכים וקשים להבנה..." (שם, בעמ' 322-323).

שלישית, עוצמתם "המעין מונופוליסטית" של הבנקים במערכת הכלכלית בישראל: "כוח זה (המאפשר לבנקים לעסוק במתן אשראי – ט' ש' כ'), שהוא 'מעין מונופוליסטי', המוענק לבנקים על-פי-הדין, מחייב קיומן של ערבויות חוקיות, אשר יגבילו את היכולת לעשות בו שימוש לרעה ויחייבו את הפעלתו באופן הוגן וסביר" (שם, בעמ' 323).

חיזוק נוסף לגישתו מוצא הנשיא "בקו המחשבה" ששימש בסיס לפסק הדין בע"א 218/76 ד' אזולאי ואח' נ' בנק עצמאות לפיתוח ומשכנתאות בע"מ (להלן – עניין אזולאי [13])

בסיכומו של דבר מגיע הנשיא למסקנה כי

"בין הלקוח לבין הערב יש הבדל בסיסי. הלקוח, הנזקק לשירות בנקאי, אינו יכול לקבלו אלא מידיי של בנק. בכך הוא ניצב לפני הכרח להיזקק לשירותיו

של בנק. נמצא שייחוד הפעולות בידי הבנקים מקנה להם, ביחס ללקוחותיהם, עוצמה הדומה לזו המצויה בידי גופים מונופוליסטיים. מכאן הצורך להגן על הלקוחות מפני ניצול לרעה של כוח אדיר זה המסור בידי הבנקים. הערב, לעומת זאת, אינו חייב לערוב לחיוב כלשהו, ואף לא לחיוב כלפי בנק. וכשם שבידו להימנע ממגע עם נושה כלשהו, כך בידו להימנע ממגע עם נושה שהוא בנק. ממילא אין מתעורר צורך להעניק לו הגנה מיוחדת, מקום שמתוך בחירה הוא נוטל על עצמו לערוב לחיובו של אדם אחר כלפי נושה שהוא בנק" (שם, בעמ' 333).

גם לדעתו של השופט אור אין חוק הבנקאות חל ביחסי בנק-ערב.

אין ספק, כי דעת הרוב באשר לאי-תחולת החוק על ערב – לאור החוק כפי שהיה ביום פסק הדין – הינה "הלכת הפסק" (לעניין זה ראה בספרו הנ"ל של פרופ' ברק, בעמ' 117, וההפניות הנזכרות שם, בה"ש 292).

13. לאחר ששקלתי את עמדות הרוב והמיעוט על נימוקיהן, באתי לידי מסקנה כי השיקולים שעמדו בבסיס חוות-דעתו של הנשיא בעניין ליפרט [1], כמו גם מספר שיקולים נוספים שעליהם אצביע להלן, מצדיקים סטייה מן התקדים שנקבע על-ידי דעת הרוב בפסק הדין האמור.

על מרביתם של השיקולים התומכים בתיזה שלפיה יש להחיל את חוק הבנקאות גם על ערב, עמד כבר חברי הנכבד הנשיא. נימוקים אלה מקובלים עליי, ואוסיף מספר נימוקים התומכים, לדעתי, בגישה זו: (1) לדעת השופט מצא אין מתעורר צורך להעניק הגנה מיוחדת לערב, שכן הוא-

בניגוד ללקוח ה"קלאסי" – אינו חייב לערוב לחיוב כלשהו וכשם שבאפשרותו "להימנע ממגע עם נושה כלשהו, כך בידו להימנע ממגע עם נושה שהוא בנק" (עניין ליפרט [1], בעמ' 333). דברים אלה אינם מתאימים – לדעתי – למציאות הסוציו-כלכלית בישראל. לא ארחיב דברים בהקשר זה ואסתפק בכך שאפנה להיבט אחד של המציאות לאשורה. נראה לי כי לא אחטא אם אומר שמן המפורסמות הוא כי חלק גדול ביותר מהציבור בישראל נזקק בעת זו או אחרת להלוואות בנקאיות, מי לרכישת דירה, מי לעסקים ומי למטרות אחרות שונות ומגוונות. הבנקים אף מעודדים לא אחת נטילת הלוואות. כידוע, קבלתן של הלוואות בבנק מותנית, ברוב רובם של המקרים, בהמצאת ערבים. חבר שתי עובדות מוכרות אלו, ובהכרח תאמר כי רבים וטובים חתמו בעברם הרחוק או הקרוב על כתב ערבות כזה או אחר, לא משום שששו לעשות כן, אלא פשוט משום שידעו כי במוקדם או במאוחר ייזקקו גם הם לערבים. נמצא, כי הבחירה אם לערוב לפלוני אם לאו אינה רק שאלה של רצון טוב. המדובר, למעשה, ב"רע הכרחי" שנטלים על עצמם רבים, לאור המציאות הישראלית. בכך הופכים ישראל ערבים זה לזה. מצב כזה מצדיק הגנה מיוחדת.

(2) ראוי להעיר כי בתחילת שנות השמונים גילה המחוקק ערנות מיוחדת להגנה על

הצרכן הקטן בתחומים שונים וחוקק חוקים צרכניים להגנה עליו, תוך הבנת הצרכן ומצוקותיו (ראה: [חוק האחריות למוצרים פגומים](#), תש"ם-1980; [חוק הגנת הצרכן](#), תשמ"א-1981; [חוק חוזה הביטוח](#) תשמ"א-1981; [חוק החוזים האחרים](#); חוק הבנקאות). יש אפוא להכניס תחת כנפי חוקים אלה את אלה שתכלית החוקים להגן עליהם. הערב הוא אחד מהם.

(3) ניתן לומר, כי באופן כללי מצב הערבים לא היה מן המשופרים; ואכן, זכה הוא להתייחסות מיוחדת מצד המחוקק. [בחוק הערבות](#) (תיקון), תשנ"ב-1992, שופר עד מאוד מעמדו של ה"ערב היחיד" (ראה גם דבריהם של פרידמן וכהן: "הנטיה להגן על הערב, לפחות סוגים מסויימים של ערבות, משתקפת אצלנו בתיקון לחוק הערבות מתשנ"ב-1992" (ד' [פרידמן, נ' כהן, חוזים \(אבירם, כרך ב](#), תשנ"ג) 844, ה"ש 297; ההדגשה שלי – ט' ש' כ')). לגישתי, יש בכך כדי להעיד כי המחוקק, שהיה מודע למצבם הבעייתי של הערבים, החליט שיש מקום להקנות הגנה משמעותית לאותם רבים שחתמו על כתבי ערבות להלוואות של אחרים. החלת חוק הבנקאות על ערבים משתלבת היטב עם גישה זו שמטרתה להקנות לצד החלש, אך ההכרחי, בעיסקה המשולשת נושה-חייב-ערב, הגנה של ממש.

(4) הצורך בהגנה זו רק מתחזק כאשר מדובר בנושה שהוא בנק. בנקודה זו איני שותפה לדעתו של חברי, השופט מצא, שלפיה "אם אכן מתעורר צורך להעניק לערבים... ערובות איתנות יותר... כי אז יש לכלול את התיקונים [בחוק הערבות](#) ולהחילם על יחסי נושים וערבים בדרך כלל, בלא להבחין בין נושה שהוא בנק לבין נושה אחר" (עניין ליפרט [1], בעמ' 334). לשיטתי, יש ויש טעם להבדיל בין ערבות כלפי בנק לבין ערבות כלפי נושה אחר. כפי שכבר נאמר, מעמדם של הבנקים במשק הישראלי מיוחד הוא. "הפרט רוחש במקרים רבים אמון מיוחד לבנק... ורואה בו גוף מעין ציבורי" ([ע"א 5893/91](#) טפחות בנק משכנתאות לישראל בע"מ נ' צבאח ואח' [15], בעמ' 585). "רמת הציפיות בין ערב לבין בנק היא גבוהה" (ד' פלפל, "חובות הבנק כלפי ערב" הפרקליט מא (תשנ"ד) 414, 425). "לקוחות ושאינם לקוחות נוהגים לתת אמון מיוחד בבנקאי שעימו הם באים במגע..." (א' [פורת, "דיני נזיקין"](#) ספר השנה של המשפט בישראל – תשנ"ב-תשנ"ג (ועד מחוז תל-אביב, לשכת עורכי-הדין, א' רוזן-צבי עורך, תשנ"ד) 301, 324. ואכן, הבנקים עושים כל שביכולתם על-מנת להגביר ולהעמיק את אמון הציבור בהם, ומשמושג יעדם "אך סביר שיוטלו עליהם חובות הבאות להגשים את הציפיות הסבירות שהם עצמם תורמים להיווצרותן" (שם).

(5) הכללים פורסמו לראשונה בשנת 1986. בכלל 1 (א) לכללים מפורטת רשימת הסכמים שבעניינם הוטלה על הבנק החובה לקיים "גילוי נאות של כל פרט חשוב בו" (כלל 3 (א) לכללים). אחד ההסכמים המופיע ברשימה שבכלל 1 (א) הוא הסכם "ערבות". בדחותו את ניסיונו של הנשיא להסתמך על האמור בכללים אלה, אומר השופט מצא:

"...בכללים, שאותם מאזכר חברי הנכבד, מדובר על 'ערבות' סתם. פשיטא, שהכוונה איננה דווקא, או אך ורק, לערבות הניתנת לבנק להבטחת חבותו של לקוח... אך ברי שהכללים מכוונים גם – ואולי בראש ובראשונה –

לערבויות הניתנות על-ידי הבנק להבטחת חבויות של לקוחותיו כלפי צדדים שלישיים. ועל הטעם בהטלת חובה על הבנק לגלות ללקוחו (הנערב) כל פרט חשוב שבערבות כזאת ולספק לו עותק חתום ממנה, בוודאי אין צורך להרחיב" (עניין ליפרט [1], בעמ' 332).

אינני סבורה שכך הוא. הכללים – 1986 הוחלפו בחדשים (כללי הבנקאות (שירות ללקוח) (גילוי נאות ומסירת מסמכים), תשנ"ב-1992, בכללים אלו הוחלף הביטוי (הסתמי) "ערבות" שהופיע כאמור בכללים הישנים, בביטוי "הסכם ערבות לטובת התאגיד הבנקאי" (כלל 3(א)(7) לכללים החדשים) (ההדגשה שלי – ט' ש' כ'). לאור תיקון זה ברור, לשיטתי, כי הכללים מדברים בהסכם ערבות מן הסוג המקובל והשכיח: הסכם ערבות הניתן להבטחת חבויות הלקוח כלפי הבנק ולא ערבות הבנק כלפי צד שלישי כלשהו. ודוק: לא נעלם הימני כי הכללים החדשים לא היו בתוקף בזמן האירועים נושא הערעור. ברם, אלה משליכים על המשמעות הנכונה של הכללים מ-1986.

(6) מעיון בהוראות שונות שפירסם המפקח על הבנקים מתברר כי שאלת מעמדם של הערבים העסיקה את המפקח במשך שנים והוא אף הנפיק הוראות בעניין זה. במאמרה הנ"ל של ד"ר פלפל נאמר: "מבלי להכנס למשמעות התוקף המשפטי של הוראות הפיקוח על הבנקים, ומשמעותה של הפרה אפשרית של הוראות אלה מצד הבנקים, נראה לי כי ניתן להסיק מהוראות אלה על היקף חובת הזהירות כלפי הערב, אותה רואה המפקח על הבנקים עצמו כמחוייבת המציאות" (שם, בעמ' 421; ההדגשה שלי – ט' ש' כ'). דברים אלו מקובלים עליי (אשר למעמדו של בנק ישראל כמפקח על המערכת הבנקאית כולה ראה [בג"צ 3627/90](#) ר' בראשי ואח' נ' נגיד בנק ישראל ואח' [16], בעמ' 121, שם נאמר: "...יש לזכור, כי בנק ישראל והנגיד העומד בראשו מופקדים גם על ניהולה ויציבותה של המערכת הבנקאית כולה ושל מערכת האשראי הבנקאי בפרט...").

ואכן, בחוזר שהנפיק המפקח ביום 17.12.90 (לפני עניין ליפרט [1] ולפני תיקון חוק הבנקאות) נקבע, כי פקיד הבנק המחזים את הערב על כתב הערבות-

"ימסור לערב הודעה בכתב בה יצויין סכום החבות נושא הערבות הידוע באותה עת. ההודעה כאמור תכלול פיסקה מפורשת ומובלטת לענין היקף הערבות לחבויות מסוגים שונים ולחבויות עתידיות כפי הקבוע בחוזה הערבות" (ההדגשות שלי – ט' ש' כ').

הכללים החוזרים וההוראות הנ"ל מלמדים על גישת המערכת הבנקאית עצמה והמופקדים עליה למעמדו המיוחד של הערב ולהגנה עליו.

14. סיכומם של דברים: לשיטתי, יש לאמץ את דעת המיעוט של הנשיא בפסק-דין ליפרט [1] ולהחיל את חוק הבנקאות גם על ערב. באופן כזה יהיה דין אחד לכל הערבים שערבו לפני התיקון לחוק ולאלה שערבו לאחר התיקון; באופן כזה תיווצר אחידות ראויה וייתן ביטחון משפטי לכל הערבים כלפי בנקים (למעט אלה שעניינם הוכרע סופית אחרת).

החובות המוטלות על הבנק מכוח חוק הבנקאות

15. חוק הבנקאות מטיל על הבנקים חבויים נרחבות כלפי לקוחותיהם, ובכללם ערבים. עניינן של החובות, בעיקרו, איסור הטעיה. חובות אלה מפורטות [בסעיפים 3, 4](#) ו- [5](#) לחוק. בסעיף [3](#) ישנה רשימה של "עניינים מהותיים", שלגביהם נאסר על הבנק להטעות את הלקוח. רשימה זו אינה רשימה סגורה (בסיפה לסעיף [3](#) נאמר: "... בלי לגרוע מכלליות האמור יראו עניינים אלה כמהותיים" (ראה גם פלפל, במאמרה הנ"ל, בעמ' 417)). [סעיף 4](#) מדבר ב"נסיבות מיוחדות" רבות ומגוונות, שבהן נאסר על הבנק לפגוע בלקוח. [סעיף 5](#) מסמיך את נגיד בנק ישראל להטיל בכללים חובה על התאגידים הבנקאיים לקיים "גילוי נאות" של "כל פרט מהותי לגבי תכנון, היקפו, תנאיו ומחירו של שירות שהם נותנים...".

מצטרפת אני לדברי הנשיא בעניין ליפרט [1], בהדגישו את היקפן ומשקלן של חובות הבנק כלפי ערב (לקוח) לפי חוק הבנקאות, הרב יותר מזה של חובותיו על-פי דיני החוזים:

"אחד הכלים העיקריים שבאמצעותו ביקש המחוקק להגשים את תכלית החוק ביטוי בסעיף [3](#) לחוק, האוסר הטעיה. בהוראה מפורשת זו מונה המחוקק, לצד העיקרון הכללי שלפיו אסור לבנק לעשות דבר העלול להטעות לקוח בכל 'ענין מהותי' ללקוח ובנוסף לו, לא פחות מתשעה עניינים שאותם רואה המחוקק כמהותיים. הוראה זו נועדה להחיל על חוזים בנקאיים משטר נורמאטיבי מיוחד, היוצר חריג לדיני החוזים הרגילים ומרחיב את דיני ההטעיה הקבועים בסעיף [15](#) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, במספר מישורים מרכזיים: ראשית, אין בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) דרישה לקשר סיבתי בין ההטעיה ובין ההתקשרות בהסכם עם הבנק, כדוגמת זו המופיעה בסעיף [15](#) הנ"ל. שנית, האיסור בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) רחב יותר ואוסר על כל מעשה או מחדל העלולים להטעות – היינו, אין דרישה להטעיה בפועל (הגם שללא הטעיה כזו ספק אם ניתן יהיה להצביע על נזק שיהווה עילה לפיצוי על-פי החוק). שלישית, הוראת סעיף [3](#) לחוק הבנקאות (שירות ללקוח) מפרטת, כמתואר, שורה ארוכה של עניינים שבהם נאסרת הטעיה, ובכך היא משריינת את תחום ההגנה המוסדר בעניינים אלה מראש. רביעית, הוראת סעיף [3](#) אוסרת הטעיה גם לעניין תוכן החוזה אשר נכרת בין התאגיד הבנקאי ללקוח. בדין הכללי, האחריות בכגון דא מוגבלת למקרים חריגים שבהם מדובר ב'הוראה יוצאת דופן בחוזה או... חוזה... (ה) שונה באופן מהותי ממה שהצד האחר היה זכאי לצפות' (פרידמן וכהן, בספר הנ"ל, כרך ב (תשנ"ב) 786, 787), הכלל הרחב יותר, הקבוע בסעיף [3](#) לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), נובע בעיקר מן המורכבות של החוזה הבנקאי ומן הרצון למנוע מצב שבו לקוחות יוחתמו על מסמכים ארוכים ומסובכים המנוסחים על-ידי הבנקים, כאשר אין להם כלים אלמנטאריים להתמודד עמם ולהבין כהלכה את משמעותם. עניין זה מוסדר, אמנם, גם

על-ידי הכללים שקבע הנגיד מכוח סמכותו לפי סעיף 5 לחוק, אך במהותו הוא שייך לסוגיה שלפנינו – היינו, היקף החובה שלא להטעות, כפי שזו קבועה בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) (שם, בעמ' 326).

16. האם החובות שמטיל חוק הבנקאות על הבנקים – בענייננו, כלפי הערב נסוגים מפני חובת הסודיות המוטלת על הבנק כלפי הלקוח (בענייננו הנערב)? חובת הסודיות כלל ידוע הוא, כי על היחסים שבין בנק ללקוח חלה חובת סודיות; [39] (1924) *national provincial and union bank of england v. tournier*, [17] בעמ' 771; *modern banking e. P.* 771; *1917/92* סקולר ואח' נ' ג'רבי ואח' [17], בעמ' 771; *Ellinger* 97-96 (1987, oxford) law. חובה זו היא אינהרנטית למערכת היחסים שבין הבנק ובין הלקוח. היא מהווה חלק בלתי נפרד ממנה. היא אף זכתה (בארצנו) לחיזוק נוסף עם חקיקתו של חוק הגנת הפרטיות, תשמ"א-1981 (דברי השופט חשין ברע"א 1917/92 [16] הנ"ל, בעמ' 775).

יחד עם זאת, חובת הסודיות אינה חובה ללא גבולות. היא מתוחמת מבחינת הזמן וההיקף (ע"א 5893/91 [15] הנ"ל, בעמ' 586-587). היא אינה מוחלטת אלא יחסית. היא "נסוגה ונעלמת" (כדברי הנשיא שמגר, שם [14], בעמ' 588) במקרים הבאים: (א) מקום שהגילוי נובע מחובה שבדין; (ב) מקום שקיימת חובה כגון זו (לגלות) לציבור; (ג) מקום שהאינטרס של הבנק מחייב זאת; (ד) מקום שנעשה הגילוי מכוח הסכמתו המפורשת או מכללא של הלקוח (פסק-דין [39] *tournier* הנ"ל, בעמ' 471-473). אלא שגם במקרים הללו חובת הסודיות אינה נעלמת "אוטומטית". הכלל הוא, שכאשר מקרה פלוני נמנה עם אחד המקרים החריגים הללו, נערך איזון בין חובת הסודיות, מחד גיסא, לבין כל אחת מן החובות האמורות, מאידך גיסא (ראה בהרחבה בע"א 5893/91 [15] הנ"ל, בעמ' 598-599).

בהחילנו את חוק הבנקאות על ערב הפכנוהו ל"לקוח" של הבנק, שגם הנערב הוא לקוחו. השאלה-

"כיצד על הבנק לנהוג במצב בו קיימת התנגשות בין החובות שהוא צריך לקיים. איך עליו לנהוג כאשר מצד אחד קמה חובת סודיות כלפי לקוח פלוני, אך בו בזמן ובאותו הקשר נוצרת גם חובת גילוי כלפי לקוח פלמוני" (ע"א 5893/91 [15] הנ"ל, בעמ' 598) היא שאלה רצינית ביותר. בע"א 5893/91 [15] הנ"ל נערך בה דיון מעמיק. גם לאחר דיון מקיף, שבמסגרתו הובאו מספר בלתי מבוטל של דוגמאות מן המשפט האמריקני (ראה שם, בעמ' 599-601), לא ראה הנשיא לקבוע מבחן גורף אשר לפיו תוכרע ההתנגשות בכל מקרה ומקרה. הוא הבהיר כי מדובר "בסוגיה עדינה ומסובכת" (שם) אשר ראוי כי הדינים הנוגעים אליה יתפתחו בהדרגתיות ובהירות ממקרה למקרה (ע"א 3108/91 נ' רייבי ואח' נ' וייגל ואח' [18], בעמ' 507).

אף אני לא אתיימר לקבוע את תחומי היקפה של חובת הסודיות או מבחן גורף שלפיו

תוכרע התנגשות בין חובת הסודיות כלפי לקוח (נערב) לבין חובת גילוי ללקוח (ערב). די אם אומר שחובת גילוי מצב חשבונו של הנערב לערב, כאשר מחויבותו של הערב מתייחסת לאותו חשבון עצמו, עולה לאין עורר – באיזון בין שתי החובות – על חובת הסודיות כלפי בעל החשבון, השולח את הערב לערוב לו.

הפרת החובות על-ידי הבנק

18. כדי למנוע אי-הבנה, ראוי שאומר כי גם בלי לראות בערב לקוח – כמובנו בחוק הבנקאות – היו מוטלות על הבנק חובות כלפיו לפי דיני החוזים; אלא שאין לי עניין לענות בהן לאור המסקנה שהגעתי אליה ואשר לפיה יש להחיל בענייננו את חוק הבנקאות.

הבנק הפר, במקרה דנן, כלפי הערב את החובות שהוטלו עליו מכוח חוק הבנקאות. משום קביעותיו העובדתיות של השופט קמא – שאין מקום להתערב בהן – אין צורך, במקרה שלפנינו, בהבאה מחודשת של העובדות שעיקרן הובא לעיל. מן העובדות עולה, כי הבנק – באמצעות פקיד הבנק – לא ציין באוזני הערב את יתרת החובה הגבוהה בה היה מצוי החשבון "החדש" של החייב העיקרי. יתרה מזאת, פקיד הבנק ציין באוזני המשיב כי החשבון הוא חדש: השופט קמא קבע: "אני מאמין למשיב שגיסו ופקיד הבנק אמרו לו שהוא ערב לחשבון חדש" (עמ' 3 לפסק הדין). נראה לי, כי כבר באמירה זו יש כדי להטעות, שכן יש בה ליצור אצל המשיב, כמו אצל כל אדם סביר, את הרושם שמדובר בחשבון חדש שזה עתה נפתח ושהיתרה בו היא אפס (0). כך אכן הבין זאת הערב. אמירה זו הווה הצגת דברים חלקית והיא בבחינת מצג שווא מן הסוג של "חצי אמת":

... "הקבוצה הראשונה ('חצי אמת') עוסקת במצג שווא ממש. מדובר בהצגת דברים חלקית, שבעקבותיה מתקבלת תמונה מסולפת. העובדות הנמסרות הינן נכונות כשלעצמן, אך עקב הסתרתן של עובדות אחרות השייכות לענין, נוצר רושם מטעה" (פרידמן וכהן, בספרם הנ"ל, בעמ' 792).

ראה גם [ע"א 248/77](#) בנק הפועלים בע"מ נ' גרבורג בע"מ ואח' [19].

אכן, המושג "ענין מהותי" – כמובנו בחוק הבנקאות – הוא מושג משפטי תיאורטי שיש ליצוק בו תוכן. תוכן זה, מן הראוי ליתן לו "לצמוח ולהתפתח... בדרך הדרגתית ותוך התקדמות ממקרה למקרה" ([ע"א 3108/91](#) [18] הנ"ל, בעמ' 507). בענייננו, די לי אם אסמוך ידי על קביעת השופט קמא כי-

"הסכום הנדון כאן, שהיה ביתרת חובה, הוא סכום כזה שמחובתו של פקיד (הבנק – ט' ש' כ') היה לגלות את אוזניו של הנתבע (המשיב – ט' ש' כ') בפני איזה סיכון הוא עומד. סכום זה של כ-97,000 ש"ח באותו זמן הוא סכום נכבד למדי" (עמ' 3 לפסק הדין).

אמנם אין להתעלם מכך שהערב לקח על עצמו ערבות ללא הגבלה בסכום, אולם זאת עשה מתוך הנחה של מצב נתון שבו אין יתרת חובה. לדבריו, אילו ידע שיש יתרת חובה

בסדר גודל כזה לא היה מוכן לערוב לו כלל. התוצאה היא שהערב (המשיב) מופטר לחלוטין מערבותו ואין לחייבו באופן חלקי בחוב שצמח לאחר חתימתו (ראה [ע"א 508/89](#) פחות בנק משכנתאות לישראל בע"מ נ' דובובי-אלמוג וערעור שכנגד [20]).

19. בפסק הדין המחוזי בעניין ליפרט [1] התעוררה השאלה אם סעיף 15 לחוק הבנקאות – המעניק לערב זכות לתביעת נזיקין, מוציא את האפשרות להשתחרר ממילוי אחר הערבות ולבטל את החוזה. טענה זו, שהועלתה על-ידי הבנק, נדחתה על-ידי השופט קמא ולא נדונה בערעור בבית-משפט זה (ראה דברי הנשיא, בעמ' 318, 329). אף שהטענה לא הועלתה בענייננו, ראוי שאציין כי סעיף 18 לחוק הבנקאות קובע "חוק זה בא להוסיף על כל דין ולא לגרוע ממנו" וכי לדעת יש לפרש סעיף זה על-פי הגיונו ותכליתו, כפשוטו. אין היגיון משפטי לשלול ממי שבאו להיטיב עמו עילות וסעדים שהיו עומדים לו אלמלא החוק המיטיב, ואין גם טעם להפנותו לתביעת נזיקין שתוצאתה תיקון הנזק שייגרם לו על-ידי חיובו בתשלום סכום הערבות הבטלה.

20. מלאכתי לא תושלם בלא שאתייחס לשתי טענות נוספות שהעלה הבנק. בטענה האחת תוקף הבנק את טענות המשיב כלפיו בנימוק שאלו טענות בעל-פה כנגד מסמך בכתב (שאינן להעלותן לאור סעיף 80 לחוק הפרוצדורה האזרחית העותמני). ואילו בטענה השנייה יוצא הוא חוצץ כנגד תוקפה של הודעת הביטול של המשיב.

טענה בעל-פה כנגד מסמך בכתב

21. טענת הבנק, בקליפת אגוז, היא, שהיות שכתב הערבות (1/ת) מתייחס באופן מפורש גם לחוב קיים, הרי טענתו של המשיב כי חשב שאין בחשבון חוב קיים הינה טענה בעל-פה כנגד מסמך בכתב האסורה על-פי סעיף 80 סיפה לחוק הפרוצדורה האזרחית העותמני.

דין הטענה להידחות. ראשית, מטעם פרוצדורלי: הבנק (התובע) לא התנגד להשמעת עדות המשיב בנושא זה בבית המשפט קמא ונמצא כמי ש"וויתר" על זכותו לעשות כן ([ע"א 207/86](#) מגן נ' י' בכר ואח' [21], בעמ' 71). שנית, מן הבחינה העניינית: טענת המשיב אינה טענה כנגד המסמך – כתב הערבות – האסורה על-פי סעיף 80 הנ"ל, שכן אין הוא מכחיש את תוכנו. טענתו נוגעת ל"מום" שדבק במסמך ואין לחוסמה על יסוד סעיף 80 הנ"ל: "... אלא זה הכלל: מותר להוכיח בעדים שלא נעשה הסכם או שהיה נגוע, אסור להוכיח בעדים שתוכנו של ההסכם היה שונה מן הכתוב במסמך..." ([ע"א 22/63](#) בן-ציון נ' אזולאי ואח' [22], בעמ' 1418) (ראה גם: r. Cross, on 1990 700,th ed., by c. Tapper 7, evidence london); א' הרנון, דיני ראיות (הדפוס האקדמי, כרך א, תש"ל 171). טענת המשיב מכוונת, למעשה, כנגד התביעה. טענתו אינה פוגעת במישרין בתוכנו של המסמך, אלא אך נוטלת ממנו – כמות שהוא ומבלי לשנות את תוכנו – את כוחו לשמש בסיס לחיוב המתבקש ממנו (י' קדמי, על הראיות (דיונון, תשנ"א) 741). בתור שכזו מותר גם מותר לקבלה ([ע"א 495/82](#) עמל הנגב בע"מ נ' מזור ואח' [23], בעמ' 76). גם בדברים שנאמרו בע"א 462/88 בן-צבי נ' בנק לאומי לישראל בע"מ [24], בעמ' 130, ובהם מבקש להיעזר

בא-כוחו המלומד של הבנק, אין כדי לשנות את מסקנתי האמורה. באותו המקרה טען הערב כי הערבות שחתם נועדה לכיסוי הלוואה ספציפית. לעובדה זו לא היה זכר בכתב הערבות. נוסחו אף העיד עליו שהוא נועד לכסות כל הלוואה. בנסיבות אלה נקבע כי בטיעוני הערב יש משום ניסיון לסתור מסמך על-ידי עדות בעל-פה. אלא שאין הנדון דומה לראיה. בענייננו, מדובר ביתרת חובה בחשבון הנערב, שהייתה קיימת בעת חתימת הערבות ולא גולתה לערב. הטענה שאי-גילוי זה חותר תחת אושיות הסכם הערבות אינה ממין הטענות של עדות בעל-פה כנגד מסמך בכתב.

הודעת הביטול

22. טענת הבנק היא כי לא ניתנה הודעת ביטול כדין. מבנה הטענה הוא כדלקמן: כתב הערבות קובע (בסעיפים 17 ו-27) את הדרך שבה יש לבטלו. משכך, יש להחיל בענייננו את ההלכה שנפסקה בע"א 708/83 יוסף נ' א' יצחקי ואח' (להלן – הילכת יוסף [25]), בעמ' 83, ואשר לפיה "משקבעו הצדדים דרך ביטול מוסכמת, החלה על כל הפרה, הרי היא מחייבת אותם" (שם, מול אות השוליים ו), ואין לבטל את החוזה אלא בדרך זו. דין הטענה להידחות. ראשית, משום שאין להחיל בענייננו את הילכת יוסף [25], ושנית, משום שהמשיב ביטל את החוזה בהתנהגותו. אבהיר את דבריי: "דרך הביטול המוסכמת", שאליה מתייחס בית המשפט בעניין יוסף [25] הנ"ל, מפורטת בסעיף 14 להסכם שנדון שם, ובו נאמר:

"במקרה שאחד הצדדים יפר כל התחייבות מהתחייבויותיו לפי חוזה, יהיה הצד המקיים רשאי לבטל את החוזה לאחר משלוח התראה במכתב רשום שבעה ימים מראש" (שם, בעמ' 83).

לעומת הדברים הברורים האלה הרי בכתב הערבות בענייננו נאמר בסעיף 17:

"ערבות זו תשמש בתור בטוחה מתמדת וחוזרת ותשאר בתוקף למרות סדור חשבונות הלקוח ותחייב אותנו ואת הבאים מכוחנו (בטוי זה יחשב ככולל אפוטרופסים, יורשים, מוציאים לפועל של צוואה, נאמנים, מקבלי נכסים, מפרקים והבאים במקומנו) עד עבור חוש מהתאריך בו תתקבל בבנק, בסניפו אשר בו חתמנו על ערבותנו זו, הודעתנו בכתב בדבר הפסקתה של הערבות, כשהיא חתומה בידי כולנו. הודעתנו האמורה לא תפגע בערבותנו ואחריותנו עבור חובות, עסקים והתחייבויות שעשה או התחייב בהם הלקוח לפני תום תקופת החודש הנ"ל גם כשזמני פרעונם חלים לאחר תקופת החודש הנ"ל".

הסדר זה נועד למקרה שהערב מבקש להפסיק את ערבותו, דבר המתאפשר לו מכוח סעיף 17 הנ"ל. הוא אינו מתייחס למקרה שבו מועלית טענת הגנה אשר לפיה הערבות בטלה מלכתחילה.

הרקע לביטול ההסכם בעניין יוסף [25] (כמו גם בע"א 187/87 לוי נ' דויטש [26], בעמ' 318) היה הפרה ולא, כבענייננו, פגם ברצון. לדעתם של המלומדים פרידמן וכהן, בספרם הנ"ל,

בעמ' 1091-1092 - דעה המקובלת עליי – ההלכה שנקבעה בפסקי הדין הנ"ל אינה חלה במקום בו ביטול החוזה נעשה מחמת פגם ברצון, שכן ביטול מחמת פגם ברצון מבטל את תנאי החוזה גם בעניין אופן הביטול (מה שמכונה "ההוראות המשניות" של החוזה).

23. ומכאן לביטול בהתנהגות. סעיף 20 לחוק החוזים קובע כי "ביטול החוזה יהיה בהודעת המתקשר לצד השני...". הסעיף איננו קובע נוסח או צורה מסוימת להודעה, ובעניין זה נוטים בתי המשפט, ובדק לדעתי, להקל (ע"א 557/75 אג"י נ' כהן [27], בעמ' 73; ע"א 186/77 סוכנויות (השכרת רכב) בע"מ ואח' נ' טרבלוס ואח' [28], בעמ' 202). כן נקבע כי ניתן לבטל חוזה בהתנהגות, בתנאי שההתנהגות היא כזו המלמדת בצורה חד-משמעית על כוונתו של הצד לבטל את החוזה, ובתנאי שההתנהגות זו הובאה לידיעת הצד השני (ע"א 1/84 נתן נ' ש' סטרוד ואח' וערעור שכנגד [29], בעמ' 673; ע"א 189/86 לוי נ' פייגנבלט [30], בעמ' 213; ע"א 498/88 מירון נ' אורי קידר ואח' [31], בעמ' 255).

ומן הכלל אל הפרט. תביעת הבנק נגד הערבים (בכללם המשיב), הוגשה עוד בקיץ 1988. בעקבות התביעה הושג הסכם בין מי שהתיימר לייצג את המשיב לבין הבנק. הסכם זה קיבל תוקף של פסק-דין. דא עקא, כי המשיב לא היה שותף להשתלשלות המאורעות הנ"ל וגם לא ידע עליה, והוא למד על קיום התביעה וההסכם שהושג בעקבותיה רק ביום 25.1.90. מיד לאחר מכן, אגב חיפוש מסמכים בתיק בית המשפט, גילה המשיב כי תאריך פתיחת החשבון קדם לתאריך חתימת הערבות וכי במועד חתימת הערבות כבר היה החשבון ביתרת חובה של כ-97,000 ש"ח. זהו אפוא המועד הראשון שבו נודע למשיב על עילת הביטול. כיצד פעל המשיב לאחר מכן? לטענתו (עמ' 3, שורות 15-6 לפרוטוקול), שלח מכתב לבנק ובו ציין שבהתאם לייעוץ משפטי שקיבל הוא "אינו ערב לחוב" (להלן – המכתב). המכתב לא הוצג, ולא ברור מדוע. בא-כוח הבנק בבית המשפט קמא לא הכחיש קבלת המכתב. מכל מקום, ביום 6.2.90 הגיש המשיב בקשה לביטול פסק הדין. הבקשה, שנדונה ונתקבלה באפריל 1990, היא הוראתו של ההליך הנוכחי. השופט קמא לא התייחס בפסק-דינו לנושא הבקשה לביטול פסק-דין, ואילו בעניין המכתב אמר כי "הוכח גם, שעוד לפני מתן התצהיר (בתמיכה לבקשה לרשות להגן) גילה הנתבע את דעתו זו (ביחס לביטול) לפני בא-כוח הבנק במכתב שנכתב מטעמו" (עמ' 5 לפסק הדין). לדעתי, גם אם נתעלם מן המכתב, די בעובדה שהמשיב נקט צעד אקטיבי לביטול פסק הדין כדי להבהיר לבנק מהי עמדתו ביחס לכתב הערבות, ודי בכך כדי להביא לביטולו, בהתנהגות, של החוזה שביניהם.

סוף דבר, הצעתי היא לדחות את הערעור ולחייב את המערער בתשלום הוצאות בסך 10,000 ש"ח.

הנשיא מ' שמגר: 1. דבק אני בדעה שהבעתי בעניין ליפרט [1], ועל-כן אני מסכים לפסק-דינה של חברתי הנכבדה, השופטת שטרסברג-כהן.

2. כמוזכר כבר, תוקן בינתיים החוק, והמחוקק אימץ גישה זוהה לפרשנותו של חוק הבנקאות (שירות ללוח), שהובאה על-ידיי בפסק הדין הנ"ל. אך תמים דעים אני עם

חברתי כי אין בתיקונו של החוק כדי לפתור בעייתו של כל מי שהוחלה עליו הפרשנות המצמצמת של המונח "לקוח", אשר שימשה את הרוב בעניין ליפרט [1]. על-כן יש עדיין חשיבות בקביעת ההלכה.

לא אחזור על הדברים שהבאתי בעניין ליפרט [1], וכאמור אני מסכים לדברי חברתי הנכבדה. אזכיר רק, בתמצית, כי הגדרתו בחוק הנ"ל של המונח "לקוח" היא "אדם המקבל שירות מתאגיד בנקאי". "קבלת שירות" אינה רק מעשה של נטילה פיזית וחד-סטריית. יש ללמוד על תכלית הערבות ואיפיונה כשירות, מתוך הסתכלות על מערך משולב, בחיי המשק והכלכלה, של "טול לי ואטול לך", במובן המופשט והרחב של מושג זה. הבנקאות אינה פועלת בחלל ריק, ואינה מוסד הפועל ללא רווחים. אחד מן האופנים של יצירת הכנסה הוא מתן הלוואות. בנק, כהגדרת האנציקלופדיה העברית (חברה להוצאת אנציקלופדיות, כרך 9, תשי"ח) 180, הוא מפעל שמטפל בעסקות של כספים, אשראי וכדומה. כנאמר שם:

"הכספים שהב' מקבל מן המפקידים, מאפשרים לו להעניק מלוות מתוך נקיטה של אמצעי זהירות מסויימים. הלווה חייב לשלם ריבית בעד ההלוואה שהוא מקבל, ודבר זה מאפשר לב' לכסות את הוצאותיו, שלם ריבית למפקיד וגם לחלק דיודינדה לבעלי-המניות".

מתן האשראי, היינו הלוואות, הוא עיסוק שהבנק מעוניין בו. הוא גם מעוניין "באמצעי זהירות מסויימים". את זה מספק הערב. הרי הלווה אינו מעוניין בהכרח בכך שתוטל עליו החובה להביא ערב. דא עקא, שהבנק תמיד מעוניין בכך. בלעדי הערב לא ניתן, בדרך כלל, לערוך את הסדרי האשראי. מכאן דרישתו של הבנק להתייבבות הערב כדי לחתום על התחייבות כלפי הבנק. משמע, כולם הם בגדר מעוניינים: הבנק מעוניין ברווח הנובע ממתן ההלוואה, הלווה מעוניין בקבלת הלוואה מן הבנק, והערב מעוניין לסייע בידי הלווה בקבלת הלוואה מן הבנק. האינטרס המשולב הופך את הערב למי שהבנק מעוניין לפנייתו אליו; והערב מעוניין בכך שיטופל בעניין ערבותו על-ידי הבנק בדרך הראויה, כי אחרת לא תצמח מחתמתו ההלוואה ללווה.

מי שמתייצב בבנק, לדרישת הבנק, כדי להיות חלק מהותי מעסקה בין הבנק לבין לווה, ומי שהבנק מטפל במעמד זה בהחתמתו ובהסברת מהות התחייבותו, הוא, לטעמי, במעמד של לקוח. כאשר דובר בחובות הבנק במתן הסבר וגילוי מידע, הכוונה הייתה גם ללקוח מסוג זה, שהבנק נזקק לו ואשר מצדו נזקק לבנק כדי לאפשר ללווה את עיסקת ההלוואה.

עד כאן לעניין מיהותו של לקוח.

3. מכאן לעניין שינוי ההלכה: פסק הדין בעניין ליפרט [1] לא יצר הלכה המחייבת מותב של חמישה שופטים בבית-משפט זה. ברגיל הוא שמותב של חמישה משנה את שנפסק על-ידי שלושה. אגב, כבר אירע בבית-משפט זה, לצערי, גם היפוכו של דבר: ראה [ע"פ 2251/90](#) [9] (שלושה שופטים) מול [ע"פ 254/88](#), 278, 374, 390, 427, 446, 453, 454, 551, 552 מדינת ישראל נ' לוי ואח'; פרידה נ' מדינת ישראל וערעורים שכנגד [32]

(חמישה שופטים), ומכאן פסק-דיןנו בדנ"פ 4390/91 מדינת ישראל נ' חג' יחיא [33]; ואם תרצה לומר שע"פ 254/88, 278, 374, 390, 427, 446, 453, 454, 455, נתקבל ברוב דעות, הרי כך גם דינו של פסק הדין בעניין ליפרט [1].

יתרה מזאת, הדרך המקובלת עלינו לבחינתה החוזרת של הלכה היא הרכבתו של מותב של חמישה ויותר. בעניין ליפרט [1] הוגשה עתירה לדיון נוסף בהרכב של חמישה, אך העותר דשם (ליפרט) חזר בו מעתירתו, כי הבנק-המשיב הודיע לו שלא יגבה את מה שנפסק לטובתו, אם העותר יבטל את העתירה; וכך הודיע העותר באמצעות פרקליטו לבית המשפט.

על-כן, לא ראיתי בהלכה שנפסקה בפסק-דין ליפרט [1] עניין שהשתרש ואשר אין לשנותו עתה.

4. על-כן הייתי אף אני דוחה את הערעור.

השופט ת' אור: 1. אני מסכים לתוצאה שאליה הגיעה חברתי, השופטת שטרסברג-

כהן, שדין הערעור להידחות. נוכח העובדות כפי שנקבעו על-ידי בית המשפט המחוזי, התוצאה מתבקשת, בהסתמך על הוראות סעיף 15 לחוק החוזים (חלק כללי).

2. לאור המסקנה האמורה, מסקנה אשר חברתי, השופטת שטרסברג-כהן, בחרה שלא להתייחס אליה, מתייחר, לטעמי, הצורך להכריע את הדין בהסתמך על הוראות חוק הבנקאות (שירות ללקוח) (להלן – חוק הבנקאות), ולפיכך גם בחינתה מחדש של הילכת הרוב בעניין ליפרט [1] לא נדרשת. לכך יש להוסיף, שחוק הבנקאות תוקן בינתיים, כך שנוסח החוק, כפי שנבחן בעניין ליפרט [1], שונה בכל הנוגע לתחולתו על יחסי בנק-ערב. לפיכך, "מה לנו כי נהפוך את הקערה על פיה וניתן פירוש חדש לחוק אשר עוד מעט וחשיבותו תהיה היסטורית בלבד" ("ע"א 525/73 [12], בעמ' 733).

3. גם לעצם העניין, לא ראיתי לסטות מהלכת הרוב בעניין ליפרט [1]. בכל נימוקיה הנוספים של חברתי, השופטת שטרסברג-כהן, אין כל התייחסות ללשונו הברורה של חוק הבנקאות בנוסחו אשר נבחן בעניין ליפרט [1].

כל נימוקיה של חברתי עניינם, לדעתי, בדין הרצוי – והדין כן תוקן בינתיים אך לא לעניין הדין המצוי, כפי שהיה בתוקפו קודם תיקון חוק הבנקאות, בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מספר 2).

כאמור, אני מצטרף לתוצאה שאליה הגיעה חברתי, השופטת שטרסברג-כהן.

השופט א' מצא: 1. אני מסכים לדחיית הערעור, כמוצע על-ידי חברתי, השופטת שטרסברג-כהן, תוך שאני חולק על דעתה בשאלת צדקתה של הילכת ליפרט [1] ובדבר הצורך לסגת ממנה. לדידי, שאלת צדקתה של ההלכה האמורה ודבר הצורך לסגת ממנה כלל אינם מתעוררים.

2. בעניין ליפרט [1] הועמדה להכרעה רק השאלה, אם "לקוח" – לעניין הוראות [חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) (להלן – החוק) – אף ערב לחיוביו של לקוח, כלפי הבנק, במשמע. לשאלה זו השבנו, בעניין ליפרט [1], בשלילה. הכרעה זו נפלה ברוב דעות וכנגד דעתו החולקת של חברי הנכבד, הנשיא, אשר הציע להשיב לשאלה האמורה בחיוב. בעקבות הילכת ליפרט [1] תוקן החוק, בהוספת [סעיף 17א](#), הקובע כי

"הוראות חוק זה יחולו גם על מי שערב ללקוח כלפי תאגיד בנקאי" ([חוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#) (תיקון מס' 2)). מכאן ואילך חדלה הילכת ליפרט [1] לצפות פני עתיד, ותחולתה הוגבלה למקרים אשר קדמו לתיקונו של החוק.

3. המעשה שעליו סב הערעור שלפנינו התרחש לפני תיקון החוק. והבנק המערער – שהילכת ליפרט [1] נפלה לידו כפרי בשל לאחר שערעורו על דחיית תביעתו נגד המשיב כבר היה תלוי ועומד לפני בית-משפט זה – מיהר להיאחז בה ולהשליך עליה את יהבו. חברתי, השופטת שטרסברג-כהן, באה לכלל מסקנה שדין ערעורו של הבנק להידחות. מסקנה זו מבססת חברתי על אימוץ דעת המיעוט שהביע הנשיא בעניין ליפרט [1]. חברתי סבורה, כי הדין בעניין ליפרט [1] היה עם הנשיא. ולדעתה, אף תיקונו של החוק איננו מיתר את הצורך להפוך את ההלכה שנפסקה על פיה, שכן (כדברי חברתי, בפסקה 10(5) לפסק-דינה):

"...ישנו ציבור רחב של ערבים שחתמו על ערבותם לפני התיקון, ועניינם כמו גם עניינו של הערב במקרה דנן – מצדיק כניסה 'לעובי הקורה' של הבעיה."

קראתי בעיון את פסק-דינה של חברתי ולא שוכנעתי כי עליו לסטות מן הדעה שהבעתי בעניין ליפרט [1]. כאז כן עתה הריני איתן בדעתי, כי הגדרת "לקוח" שבחוק אינה כוללת את ערבו של הלקוח. ויצוין, כי גם משהחליט המחוקק להרחיב את תחולת החוק גם על הערבים, עשה כן בהוספתה לחוק של הוראה חדשה ומיוחדת לעניין זה, ולא על דרך תיקון הגדרתו המקורית של "לקוח". ואולם בנושא זה אינני רואה צורך האריך, שכן את הערעור שלפנינו ניתן ויש לדחות על יסוד הכרעתו העובדתית של בית המשפט המחוזי ובלי לעסוק, כל עיקר, בשאלת צדקתה של הילכת ליפרט [1]. אפשר אמנם, כדברי חברתי, כי "ישנו ציבור רחב של ערבים שחתמו על ערבותם לפני התיקון". אך אין די בשאלה ההיפותטית, כיצד משפיעה הילכת ליפרט [1] על חביותיו של ציבור אלמוני זה, כדי להצדיק התייחסות מפורטת מצדי לסוגיה הנדונה, שבה מצאה חברתי טעם לחזור ולעסוק בהרחבה, ושלגישתי כלל איננה מתעוררת.

4. גירסת המשיב לפני בית המשפט המחוזי הייתה, כי נתבקש על-ידי גיסו לערוב לחיוביו במסגרת חשבון חדש שעומד הוא לפתוח אצל הבנק המערער. משהסכים לכך, פנה ביחד עם גיסו למשרדי הבנק כדי לחתום על הערבות. פקיד הבנק הסביר לו – בלי שהוא עצמו שאל את הפקיד דבר – כי גיסו עומד לפתוח חשבון חדש ושלכך מתבקשת ערבות. משאמר כי הוא מוכן לחתום, הניח הפקיד לפניו את מסמכי הערבות, ולפי הצבעת הפקיד, חתם על המסמכים במקומות הדרושים. המשיב טען, כי רק בדיעבד

התברר לו שבמועד מתן ערבותו כבר הייתה בחשבון של גיסו יתרת חובה בסכום גבוה מאוד, ושאלו ידע עובדה זו מבעוד מועד, כלל לא היה מסכים לערוב לו. הדברים לא הובאו לידיעתו, ועקב מה שנאמר לו על-ידי פקיד הבנק, כי המדובר בחשבון חדש, הוטעה לחשוב כי אין כל חוב קיים שערבותו עשויה לחול עליה.

השופט המלומד קיבל את גירסת המשיב כמהימנה ללא סייג. בפסק-דינו נקבע, כי אמירת הפקיד שהמדובר בחשבון חדש, הטעתה את המשיב, ושעקב טעותו חתם על הערבות. בקביעות עובדתיות אלו אינני רואה עילה להתערב. ואם קביעותיו העובדתיות של בית המשפט קמא נותרות על כן, אף המסקנה שהסיק מהן, לעניין דחיית תביעתו של הבנק המערער, דינה להתאשר.

5. דומה כי גם חברתי – שאף היא אינה רואה מקום להתערב בקביעותיו העובדתיות של בית המשפט קמא – עשויה הייתה להגיע לדחיית הערעור על בסיס זה, אלא שהיא ביכרה לבסס את הכרעתה על הסתייגות מהילכת ליפרט [1]. כך עולה מן האמור בפסקה 18 לפסק-דינה:

"כדי למנוע אי-הבנה, ראוי שאומר כי גם בלי לראות בערב לקוח – כמובנו בחוק הבנקאות – היו מוטלות על הבנק חובות כלפיו לפי דיני החוזים; אלא שאין לי עניין לענות בהן לאור המסקנה שהגעתי אליה ואשר לפיה יש להחיל בעניינינו את חוק הבנקאות".

אין לי קושי להסכים לאמור בחלקה הראשון של פסקה זו. יש שחובת הנושה, להסביר (או לגלות) לערבו של החייב את תוכן החבות שהוא עומד ליטול על עצמו, נובעת מדין ספציפי (דוגמאות אפשריות לכך מצויות [בסעיף 17א לחוק הבנקאות \(שירות ללקוח\)](#), כתיקונו בחוק הבנקאות (שירות ללקוח) (תיקון מס' 2), ובסעיף 12 [לחוק הסדרת הלוואות חוץ-בנקאיות](#), תשנ"ג-1993). אך גם בהיעדר דין ספציפי, כאמור, עשויה חובת ההסבר (או הגילוי) של הנושה להיבחן כחלק מחובתו לנהוג בערב, בשלב המשא ומתן ביניהם, בדרך מקובלת ובתום-לב, כמצוות סעיף 12 [לחוק החוזים](#) (חלק כללי) (עמדתו על כך בעניין ליפרט [1]), בעמ' 333 מול אות השוליים ה; וכן ראה [רע"א 1260/94 בן-חיים נ' אבי חן בע"מ ואח'](#) [34]). בעניינינו ניתן, כמדומה, להניח, כי מעיקרא – ולאור נסיבות המקרה – לא רבצה על הבנק המערער חובת הסבר, כאמור, כלפי המשיב. מכאן שאילו חתם המשיב על הערבות, בלי שנאמר לו דבר על-ידי פקיד הבנק, עלול היה (לפי הילכת ליפרט [1]) לשאת בחבות מלאה מכוח ערבותו. אך משעה שהבנק בחר למסור למשיב מידע על אודות אופי החיוב, חלה עליו חובה למסור לו מידע שלם ואמין. חובה זו הופרה על-ידי הבנק: המידע שמסר פקידו למשיב היה חלקי ומטעה, ומשסמך המשיב על המידע שנמסר לו והוטעה על-ידי, חתם על ערבות, שאלמלא הוטעה כלל לא היה מסים לחתום עליה. משאמין בית המשפט קמא לגירסת המשיב, פסק לדחות את תביעת המערער. ובמסקנה זו – המיישמת כהלכה את הוראת סעיף 15 [לחוק החוזים](#) (חלק כללי) – אין כל טעות משפטית.

6. מטעם זה מסכים אני לתוצאה שאליה הגיעה חברתי, השופטת שטרסברג-כהן.

השופט א' גולדברג: אני מסכים עם חברי, השופט מצא, כי בירור נכונותה של הילכת ליפרט [1] אינו מתחייב בערעור זה, נוכח קביעתו של בית המשפט קמא כי המשיב הוטעה על-ידי הבנק לחשוב כי הוא ערב לחשבון חדש. למעלה מן הצריך אוסיף, כי תקדים אינו יכול להיטלטל מצד אל צד כל אימת שהנושא מועלה מחדש לדיון, גם אם פורמאלית אין בית המשפט העליון כבול לתקדימיו.

יש שצורכי העניין והזמן מצדיקים סטייה מתקדים. אולם בנוסף לטעם זה, הרי שלדידי לא ראוי שנסטה מהלכה שנקבעה כל עוד אין היא נראית בעינינו מופרכת, בלתי סבירה, וכל כיוצא באלה טעמים. באין פירכה כזאת, ואף אם לדעתנו היה מקום להעדיף פרשנות לגיטימית שונה, ראוי הוא כי נשאיר הלכה שנפסקה על מכוונה ולא נשנה אותה חדות לבקרים.

התוצאה היא כבפסק-דינה של השופטת שטרסברג-כהן, שלפיה נדחה הערעור, והמערער ישלם למשיב הוצאות בסך 10,000 ש"ח.

ניתן היום, י"ז באדר 'תשנ"ה (19.3.95).

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש כאן](#)